

УДК378.011.3-051:37.064.2

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249855>

АЛЛА ХОМЕНКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9065-0401>

(Полтава)

Place of work: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: allakhomenko@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНИХ ВИХОВУЮЧИХ ВІДНОСИН З УЧНЯМИ

У статті на основі методолого-теоретичного аналізу наукових праць розкрито сутність і специфіку професійної підготовки майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних виховуючих відносин з учнями.

З'ясовано, що основною тенденцією вивчення готовності майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин є визначення його підготовки як цілісного складного багаторівневого особистісного новоутворення. Установлено, що цілісність професійної підготовки майбутнього вчителя до формування виховуючих відносин доцільно розглядати в єдності взаємозумовлених і взаємозалежних компонентів: науково-теоретичного, методичного і практично-діяльнісного.

Визначено і систематизовано критерії й показники готовності майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями: критичний тип мислення (особистісна флексибельність, знання специфіки гуманної взаємодії, виховна позиція у відносинах з учнем); творчо-професійна активність (знання технологій гуманного виховання, демонстрація власної педагогічної майстерності, використання системи методів педагогічно-психотерапевтичного впливу); сформованість практичних умінь і навичок (рефлексивно-перцептивні уміння, діагностичні уміння, уміння створювати виховуючі ситуації, навички діалогічно-гуманного спілкування).

Ключові слова: процес підготовки; майбутній учитель; учень; формування; суб'єкт-суб'єктні виховуючі відносини.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема формування суб'єкт-суб'єктних виховуючих відносин учителя й учнів розглядається сучасною педагогічною наукою в контексті особистісно зорієнтованого виховання, головним принципом якого є гуманістична спрямованість професійної діяльності вчителя, що передбачає реальне визнання цінності, неповторності, цілісності особистості дитини, її право на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, утвердження блага дитини як критерія оцінки взаємовідносин у суспільстві.

Мета навчально-виховного процесу у закладах загальної середньої освіти в Україні відповідно змісту державних документів (Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2020 р.], «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», Закону України «Про вищу освіту» [2014 р.], «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2021-2031 роки») полягає у сприянні неперервному, планомірному, поступовому і цілеспрямованому індивідуально-інтелектуальному та особистісному зростанню учня в процесі ціннісно-гуманної взаємодії з учителями, батьками, однокласниками, іншими дорослими у психологічно-комфортному освітньому середовищі.

Відповідно принципів гуманної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, професійне керування процесом морального сходження учня може здійснювати тільки високоморальна, творча, гуманістично спрямована особистість вчителя, яка ефективно володіє думкою, переконуючим словом, етичним вчинком.

Тому високий рівень професійної компетентності сучасного вчителя в процесі фахової підготовки не уявляється можливим без оволодіння ним теорією і практикою формування виховуючих суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями у психологічно-комфортному освітньому середовищі. У зв'язку з цим постає питання специфіки підготовки вчителя до їх формування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Огляд вітчизняних і зарубіжних наукових джерел показує, що інтерес учених-дослідників до феномену суб'єкт-суб'єктної взаємодії учителя і учня в

контексті гуманізації педагогічного процесу загальноосвітньої і вищої школи викликаний пошуком ефективної моделі розвитку системи освіти і виховання кожної країни в контексті цивілізаційних змін. Серед них слід назвати наукові праці А. Алтухової, Ш. Амонашвілі, Г. Балла, І. Беха, В. Білоусової, А. Бойко, Є. Бондаревської, О. Булгакової, І. Вахоцької, О. Волошиної, В. Галузинського, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, В. Желанової, І. Казанжі, О. Кіліченко, О. Киричука, С. Кондратьєвої, Н. Лавриченко, О. Ляшенко, В. Мазуріна, О. Матвієнко, О. Мельник, Г. Микитюк, О. Пінської, О. Пісоцької, Т. Равчини, В. Роменця, О. Савченко, І. Садової, Л. Свириної, О. Сухомлинської, Т. Сущенко, М. Цимпеу, Н. Щуркової та ін.

Значна кількість наукових досліджень свідчить про стійкий інтерес науковців до проблеми характеру педагогічної взаємодії на всіх рівнях загальної середньої та вищої освіти, яким детермінується система забезпечення її якості.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності й специфіки підготовки майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних виховуючих відносин з учнями, виявленні її структурних компонентів та визначенні критеріїв та показників готовності студентів до здійснення даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості наукових досліджень (Бех, 2014; Бойко, 2016; Бондаревская, 2012; Дубасенюк, 2015; Матвієнко, 2017; Микитюк 2003, Садова, 2013) ціннісно-гуманна взаємодія вчителя й учнів трактується як виховний процес, у центрі якого знаходиться цілісна особистість дитини як суб'єкта власного розвитку й життя.

Методолого-теоретичне обґрунтування формування виховуючих відносин у загальноосвітньому навчальному закладі здійснено у вітчизняній педагогіці А. Бойко, яка визначає їх як «спеціально організовану під керівництвом учителя творчу, морально-естетичну взаємодію суб'єктів педагогічного процесу, що спрямована на досягнення мети виховання, зумовлена соціально й психологічно всією системою суспільних відносин, загальнолюдських і національних цінностей та відповідає певному етапу розвитку суспільства» (Бойко, 2012, с. 7).

Ключовою фігурою сучасних процесів модернізації системи національного виховання, безперечно, є педагог, чий рівень професійної та особистісної культури має забезпечувати дієвість виховуючих перетворень. Нові вимоги до професійної та особистісної культури педагога ставлять на порядок денний завдання суттєвих змін у методології, змісті, технології безперервної педагогічної освіти, приведення їх у відповідність до освітніх і культурних реалій сьогодення. Проте найголовнішим все ж залишається питання професійно-особистісної компетентності вчителя щодо якості організації навчально-виховного процесу в сучасних закладах загальної середньої освіти.

Аналіз наукових джерел (Бойко, 2016; Бондаревская, 2012; Киричук, 1999; Микитюк, 2003; Рогова, 2015; Роменець, 1999) показує, що компетентність розглядається педагогічною наукою як здатність особистості вчителя кваліфіковано й ефективно діяти не тільки в стандартних умовах, але й вирішувати професійні завдання в ситуаціях, що вимагають творчого підходу. Ми розглядаємо компетентність як інтегральний соціально-особистісно-поведінковий феномен, що поєднує в собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний і діяльнісний компоненти.

Професійна компетентність вчителя включає методологічну, психолого-педагогічну, спеціально-предметну і методичну складові (Дубасенюк, 2015). Проте, на наш погляд, всі вони є похідними від його світоглядної компетенції, яка визначає вектор особистісного зростання вчителя як Людини, Громадянина і Професіонала. Комплекс сформованих ключових світоглядних компетенцій представлений у житті вчителя соціальною, економічною, полікультурною, інформаційно-комунікативною, політико-правовою, еколого-валеологічною, а також компетентністю в сфері особистісного життя.

Компетентність вчителя з проблеми формування виховуючих відносин з учнями визначаємо як світоглядну професійно-особистісну ерудицію вчителя, що полягає у формуванні особливого духовного стилю професійної діяльності, гуманного спілкування та ціннісно-змістовної взаємодії з учнями; становленні його професійної культури в результаті якісної зміни когнітивних, ціннісно-змістовних та емоційних компонентів особистості – як носія духовних цінностей, моральних ідеалів та педагогічної свідомості.

Становлення і розвиток професійної компетентності майбутнього вчителя неможливий без якісної підготовки до формування виховуючих суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями у навчально-виховному процесі сучасної школи.

Феномен професійної готовності вчителя до здійснення професійної діяльності та механізми її становлення знайшли своє відображення у наукових дослідженнях В. Желанової, І. Казанжі, О. Кіліченко,

О. Мельник, Л. Свириної, Л. Щустрової, Т. Яблонської. Аналіз результатів досліджень із даної проблеми свідчить, що наповнюваність категорії «готовність» конкретним змістом зумовлюється тим видом діяльності, оволодіння яким є метою підготовки. У контексті нашого дослідження – це діяльність вчителя з проблеми формування суб'єкт-суб'єктних відносин у навчально-виховному процесі школи.

Аналіз сучасних наукових джерел (І. Бех, 2014; А. Бойко, 2016; Бондаревская, 2012; Рогова, 2015; Садова, 2013), методологічних підходів до професійної діяльності вчителя (дитиноцентричного, аксіологічного, відносницько-діяльнісного), визначення особистісно-професійних якостей його особистості, теоретичних знань і умінь, необхідних для ефективного формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії дозволив нам уточнити сутність поняття «професійна готовність майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями».

Професійну готовність майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин із учнями ми розуміємо як особливий психічний стан, який включає в себе: позитивне ставлення до обраної професії; позитивні мотиви діяльності й спілкування з учнями; індивідуально-гуманістичну спрямованість почуттів, вольових й інтелектуальних якостей; необхідні професійні знання, уміння й навички; установку на оптимальність суб'єкт-суб'єктної взаємодії; здібність впевнено й ефективно здійснювати професійну діяльність; відповідальність за характер взаємодії з учнями, який визначає формування й розвиток дитячої особистості.

Одночасно професійна готовність до формування виховуючих суб'єкт-суб'єктних відносин у навчально-виховному процесі школи розглядається нами як складне інтегроване поняття, що передбачає єдність психологічної, науково-теоретичної, методичної й практично-діяльнісної підготовки майбутнього вчителя, кінцевим результатом якої є професійна компетентність з вирішення даної проблеми.

Виходячи з результатів аналізу вищезазначених наукових джерел, класичного визначення «професійної підготовки вчителя» як процесу підготовки висококваліфікованого фахівця, що володіє багатофункціональними компетентностями з організації, здійснення і розвитку цілісного навчально-виховного процесу в різних типах навчальних закладів загальної середньої освіти, ми розглядаємо процес підготовки майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями як цілісну науково-обґрунтовану систему гуманістично-спрямованої професійної діяльності та діалогічного спілкування вчителя і учня, яка характеризується:

- становленням і розвитком особистісної флексібельності вчителя (гнучкість, варіативність), яка полягає у здібності відмовитися від неефективних засобів навчально-виховної діяльності, прийомів мислення, способів поведінки й виробити власні, або прийняти нові, оригінальні підходи для створення психологічно-комфортних виховуючих ситуацій та розв'язання проблемних питань у відносинах з учнями;
- оновленням змісту виховної діяльності у відповідності до цінностей гуманної взаємодії (людяність, добро, довіра, взаєморозуміння, підтримка та ін.);
- забезпеченням морально-духовного розвитку дитячої особистості, її підготовки до активної, творчої, соціально-значущої, сповненої особистісного смислу життєдіяльності;
- високим рівнем самоактивності й самовдосконалення з метою досягнення професійної компетентності з даної проблеми.

Спираючись на результати наукових досліджень щодо підготовки вчителя до ціннісної взаємодії з учнем (Бех, 2014; Бойко, 2016; Бондаревская, 2012; Дубасенюк, 2015; Матвієнко, 2017; Рогова, 2015; Садова, 2013), ми розглядаємо цілісність професійної підготовки майбутнього вчителя до формування виховуючих відносин як процес взаємозумовлених і взаємозалежних його компонентів: науково-теоретичного, методичного і практично-діяльнісного.

Мета науково-теоретичного компоненту полягає у формуванні особливого типу мислення майбутнього вчителя, що передбачає усвідомлення ним виховного процесу (рівнозначно і формування суб'єкт-суб'єктних відносин як його невід'ємного механізму) як допомоги учневі в особистісному зростанні.

Це складне утворення ґрунтується на гуманних виховних позиціях учителя у взаємодії з учнями (прийнятті, розумінні, визнанні, рівноправності, поваги й емпатії, оптимістичного ставлення), високому рівні розвитку гуманних якостей власної особистості, ціннісній орієнтації на пізнання природи учня, діалогічному спілкуванні й високоморальній вчинковій діяльності. Спираючись на результати теоретичного й емпіричного дослідження, ми спробували виокремити структурні складові цього компоненту підготовки вчителя: розвиток особистісної флексібельності

(зміна вчителям стереотипів взаємодії з учнями, відкритість інноваціям у професійній діяльності); співвідношення рівня психолого-педагогічних знань у відповідності до гуманістичної теорії побудови виховного процесу; комплекс виховних позицій у відносинах з учнями.

Мета методичного компоненту передбачає творчо-професійну активність майбутнього вчителя під час проходження різних видів педагогічних практик, сутність якої визначається рівнем суб'єкт-суб'єктної взаємодії (співпідпорядкування, співробітництво, співтворчість) з учнями, використанням досягнень психолого-педагогічної науки у практичній діяльності, передового педагогічного досвіду, ознайомлення з творчістю своїх колег, а також відкритість власних професійних надбань (участь у конкурсах, виступи з доповідями на засіданнях методичних об'єднань, публікації власних методичних розробок). Особливого значення набуває знання й застосування в професійній діяльності й спілкуванні майбутнього вчителя системи методів педагогічно-психотерапевтичного впливу (методи формування відносин довіри, методи моральної саморегуляції, методи психотерапії). Відповідно структурними складовими цього компоненту є: вивчення технологій гуманістичного виховання; опанування методики формування суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями; відкритість, демонстрація власної професійної майстерності; удосконалення системи засобів забезпечення процесу ціннісно-змістовної взаємодії.

Мета практично-діяльнісного компоненту підготовки майбутнього вчителя полягає у розвитку практичних умінь і навичок, які забезпечують ефективність даного процесу: рефлексивно-перцептивних умінь (рефлексії, децентрації, емпатії, емоційної врівноваженості), діагностичних умінь (знання й використання методів діагностики, поширення арсеналу діагностичних методик), уміння створювати психологічно-комфортні виховуючі ситуації (в основі яких «аура добра»), а також навичок діалогічно-гуманістичного спілкування.

Основною тенденцією вивчення готовності майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин є визначення цілісної його підготовки як складного багаторівневого особистісного новоутворення. Нами систематизовано критерії й показники готовності майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями. Дані наведено в Таблиці 1.

При цьому мета підготовки майбутніх учителів до формування виховуючої взаємодії з учнями полягала у досягненні запланованих результатів практичної діяльності на основі:

- глибокого розуміння педагогічної сутності, специфіки та доцільності формування суб'єкт-суб'єктних відносин у закладах загальної середньої освіти;
- ґрунтового знання змісту, структури та технології поетапного формування суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учнів;

Таблиця 1

Критерії та показники готовності майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями

Критерії	Показники	Ознаки прояву показників готовності		
		високий рівень	середній рівень	низький рівень
Критичний тип мислення (науково-теоретичний компонент)	особистісна флексібельність	швидко приймає нові або створює власні підходи для ефективного сприяння особистісному розвитку учня	поступово переймає нові підходи для ефективного сприяння особистісного розвитку учня, проте в окремих випадках будує взаємодію на власних педагогічних стереотипах	повільно переймає нові підходи для ефективного сприяння особистісного розвитку учня, в більшості випадків знаходиться в полоні власних педагогічних стереотипів
	знання специфіки гуманної взаємодії	володіє системою знань досягнень вітчизняної й зарубіжної особистісно-гуманної педагогіки, ефективно використовує їх у практичній діяльності	має знання досягнень вітчизняної й зарубіжної особистісно-гуманної педагогіки, проте не завжди вміє застосувати їх у практичній діяльності	недостатньо знає досягнення вітчизняної й зарубіжної особистісно-гуманної педагогіки, майже не використовує їх у практичній діяльності
	виховна позиція у відносинах із учнем	стійка виховна позиція – прийняття, розуміння, визнання, рівноправності, емпатії, оптимізму	установка на формування відповідних виховних позицій суб'єкт-суб'єктної взаємодії	відсутність або слабе вираження гуманних виховних позицій у відносинах з учнями

Творчо-професійна активність (методичний компонент)	знання технологій гуманістичного виховання	володіє системою знань технологій особистісно-гуманного виховання	має знання системи технологій особистісно-гуманного виховання	недостатньо знає технології особистісно-гуманного виховання
	демонстрація власної педагогічної майстерності	творче застосування сучасних особистісно-гуманних технологій виховання	використання сучасних особистісно-гуманних технологій носить епізодичний характер	сучасні особистісно-гуманні технології не використовуються
	застосування системи педагогічно-психотерапевтичних впливів	володіє методикою формування особистісно орієнтованих відносин	орієнтація у професійній діяльності на методику формування особистісно орієнтованих відносин	володіння в основному традиційними методами впливу
Сформованість практичних умінь та навичок (практично-діяльнісний компонент)	рефлексивно-перцептивні уміння	- сформовані рефлексія, децентрація, емпатія; - емоційно врівноважений	- недостатньо розвинені рефлексія, децентрація, емпатія; - емоційна врівноваженість нестабільна	- несформовані рефлексія, децентрація, емпатія; - емоційна врівноваженість відсутня
	діагностичні уміння	- знає й використовує методи діагностики; - має значний арсенал діагностичних методик	- знає, але епізодично використовує методи діагностики; - має обмежений арсенал діагностичних методик	- відсутність знань методів діагностики; - не використовує діагностичні методи
	уміння створювати виховуючі ситуації	володіє технологією створення виховуючих ситуацій	частково володіє технологією створення виховуючих ситуацій	не володіє технологією створення виховуючих ситуацій
	навички діалогічно-гуманного спілкування	вміє швидко й вільно встановити діалогічно-гуманістичний контакт	орієнтація на діалогічно-гуманістичне спілкування	слабко сформовані навички діалогічного спілкування

- вільного володіння технологіями конструювання суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учня на рівнях співвідпорядкування, співпраці та співтворчості;
- демонстрації високого рівень володіння системою методів педагогічно-психотерапевтичного впливу на учня;
- виявлення високого ступеня індивідуально-гуманістичної спрямованості професійної діяльності.

Також, в процесі аналізу результатів практичної діяльності студентів під час виробничої педагогічної практики, нами було визначено рівні готовності майбутніх фахівців до формування вищезазначених відносин – ціннісно-особистісний, особистісно-діяльнісний, функціонально-діяльнісний.

Ціннісно-особистісний рівень є характерним для студентів із високим ступенем сформованості професійної компетентності, який полягає у свідомому розумінні значущості й творчому ставленні до формування суб'єкт-суб'єктних відносин у навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти, емоційній зацікавленості вирішення творчо-дослідницьких завдань, постійному прагненні самовдосконалення, поглиблення теоретичних та методичних знань. Для означеного контингенту студентів властивий високий ступінь оволодіння методикою формування виховуючих відносин, розвитку рефлексивно-перцептивних умінь й навичок і що найважливіше, гуманних рис особистості. Також студенти означеного рівня здатні творчо використовувати набуті теоретичні й методичні знання в різних виховуючих ситуаціях взаємодії.

Особистісно-діяльнісний рівень умовно об'єднує студентів, для яких характерним є використання готових зразків суб'єкт-суб'єктної взаємодії з елементами власної новизни. У цієї групи студентів достатньо виражена психолого-педагогічна компетентність, вони мають високий рівень морально-емоційної вихованості, комунікабельні, контактні, емпатійні, проте відчувають утруднення у застосуванні у взаємодії з учнями системи педагогічно-психотерапевтичних впливів у різних виховуючих ситуаціях.

Функціонально-діяльнісний рівень готовності властивий студентам, які в цілому позитивно ставляться до означеної сфери професійної діяльності вчителів, проте пасивно, індіферентно здійснюють міжособистісний контакт із дітьми, переймаючи при цьому тільки готові зразки формування суб'єкт-суб'єктних відносин. Психологічно-педагогічна компетентність поверхова, теоретичні та методичні знання несистематизовані і носять фрагментальний характер. Спостерігається відносна морально-емоційна вихованість, утруднення в становленні першого міжособистісного

контакту з дітьми, недостатня розвиненість рефлексивно-перцептивних умінь, поверхові самооцінка і самоаналіз. Студенти означеної групи мають слабо виражену гуманістичну спрямованість власної особистості, що позначається на якості формування даних відносин. Практична діяльність означеної категорії студентів має репродуктивний характер.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, специфіка підготовки вчителя до формування ціннісно-гуманних суб'єкт-суб'єктних відносин із учнями полягає в інноваційній спрямованості цієї підготовки, що забезпечується збільшенням обсягів практичної діяльності з формування рефлексивно-перцептивних, діагностичних умінь та умінь діалогічного спілкування; становленням особистісної флексібельності майбутнього вчителя; формуванням стійких гуманних виховних позицій у відносинах; опануванням технологій суб'єкт-суб'єктної взаємодії; оволодінням досягненнями вітчизняної та зарубіжної гуманної педагогіки; розвитком творчо-професійної активності для інтенсивного обміну досвідом формування гуманних відносин; активізацією науково-методичної роботи й самоосвіти майбутніх фахівців.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на вирішення проблеми визначення специфіки формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми, що потребують підвищеної педагогічної уваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бех І. Д. Виховний процес в осягнутих глибинах. *Шкільний світ*. 2014. № 5 (685). С. 4–41.
- Бойко А. М. Феномен «суб'єкт-суб'єктні відносини» – стратегія подальшого розвитку педагогічної теорії і практики. Гуманізація навально-виховного процесу : зб. наук. праць. Спецвипуск 8. Ч. I. Слов'янськ : СДПУ, 2012. С. 5-16.
- Бойко А. М. Педагог як співавтор духовно-морального змісту поняття «суб'єкт-суб'єктні відносини у загальноосвітній і вищій школі». *Педагогічні науки*. 2016. Вип. 65. С. 5–16.
- Бондаревская Е. В. Гуманитарная методология науки о воспитании. *Педагогика. Научно-теоретический журнал РАО*. 2012. № 7. С. 3–14.
- Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти* / О. В. Вознюк та ін. Житомир ; Київ, 2015. Вип. 84. С. 25–30.
- Матвієнко О. В. Взаємодія суб'єктів навчально-виховного середовища школи як складова соціально-педагогічної системи. *Topical issues of social pedagogy* / ed.: S. I. Drobnyazko. Barbados, 2017. С. 100–123.
- Микитюк Г. Ю. Взаємини викладачів зі студентами як чинник становлення особистості майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 20 с.
- Основи психології / за заг. ред.: О. В. Киричука, В. А. Роменця. Київ : Либідь, 1999. 632 с.
- Рогова Т. В. Суб'єктна позиція майбутнього фахівця: теоретико-методичний аспект. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 170 с.
- Садова І. І. Педагогічний вплив у структурі суб'єкт-суб'єктних відносин учителя і учнів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 15. С. 268–273.

REFERENCES

- Bekh, I. D. (2014). Vychovnyi protses v osiahnutykh hlybynakh [Educational process in the comprehended depths]. *Shkilnyi svit [School world]*, 5 (685), 4-41 [in Ukrainian].
- Boiko, A. M. (2012). Fenomen «sub'iekt-sub'iektni vidnosyny» – stratehiia podalshoho rozvytku pedahohichnoi teorii i praktyky [The phenomenon of subject-«subject relations» – a strategy for further development of pedagogical theory and practice]. In *Humanizatsiia navalno-vykhovnoho protsesu [Humanization of the educational process]* (Spetsvypusk 8, ch. I, pp. 5-16). Slov'iansk: SDPU [in Ukrainian].
- Boiko, A. M. (2016). Pedahoh yak spivavtor dukhovno-moralnoho zmistu poniattia «sub'iekt-sub'iektni vidnosyny u zahalnoosvitnii i vyshchii shkoli» [Teacher as a co-author of the spiritual and moral content of the concept of «subject-subject relations in secondary and higher education»]. *Pedagogical Science*, 65, 5-16 [in Ukrainian].
- Bondarevskaia, E. V. (2012). Gumanitarnaia metodologiia nauki o vospitanii [Humanitarian methodology of the science of education]. *Pedagogy*, 7, 3-14 [in Russian].
- Dubasienuk, O. A. (2015). Akmeolohichniy pidkhid yak stratehichniy oriientyr osobystisno-orientovanoi pedahohichnoi osvity [Acmeological approach as a strategic landmark of personality-oriented pedagogical education]. In O. V. Vozniuk, O. Ye. Antonova, O. S. Bereziuk, S. S. Vitvytska, O. M. Vlasenko, O. A. Dubasienuk, ... & S. L. Yatsenko. *Problemy osvity [Problems of education]* (Vol. 84, pp. 25-30). Zhytomyr; Kyiv [in Ukrainian].
- Kyrychuka, O. V., & Romentsia, V. A. (Eds.). (1999). *Osnovy psykhologii [Fundamentals of psychology]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Matviienko, O. V. (2017). Vzaiemodiia sub'iektiv navchalno-vykhovnoho seredovishcha shkoly yak skladova sotsialno-pedahohichnoi systemy [Interaction of the participants of educational environment of school as a com-

- ponent of social and pedagogical system]. In S. I. Drobyazko (Ed.), *Topical issues of social pedagogy* (pp. 100-123). Barbados [in Ukrainian].
- Mykytiuk, H. Yu. (2003). *Vzaiemyny vykladachiv zi studentamy yak chynnyk stanovlennia osobystosti maibutnoho vchytelia [The relationship of teachers with students as a factor in the formation of the future teacher's personality]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Rohova, T. V. (2015). *Sub'iektna pozytsiia maibutnoho fakhivtsia: teoretyko-metodychnyi aspekt [Subjective position of the future specialist: theoretical and methodological aspect]*. Kharkiv: Shchedra sadyba plus [in Ukrainian].
- Sadova, I. I. (2013). Pedagogichnyi vplyv u strukturi sub'iekt-sub'iektnykh vidnosyn uchytelia i uchniv [Pedagogical influence of the structure of subject-subject relations of teachers and students]. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, 15, 268-273 [in Ukrainian].

ALLA KHOMENKO

PRE-SERVICE TEACHERS TRAINING FOR THE FORMATION OF SUBJECT-SUBJECT EDUCATIONAL RELATIONS WITH STUDENTS

The article, based on the methodological and theoretical analysis of scientific works, deals with the essence and specifics of professional training of pre-service teachers to form subject-subject educational relationships with students.

It was found that the main tendency of study the willingness of the pre-service teacher to form subject-subject relations is to define their training as a holistic complex multilevel personal development. It is established that the integrity of the professional training of pre-service teachers in the development of the educational relationships should be considered in the unity of interdependent and interdependent components: scientific-theoretical, methodological and practical-activity.

Criteria and indicators of future teacher's willingness to form subject-subject relations with students are defined and systematized: critical type of thinking (personal flexibility, knowledge of the specifics of humane interaction, educational position in relations with students); creative and professional activity (knowledge of technologies of humane education, demonstration of own pedagogical skill, use of system of methods of pedagogical and psychotherapeutic influence); formation of practical skills and abilities (reflexive-perceptual skills, diagnostic skills, ability to create educational situations, skills of dialogical-humane communication).

Key words: *training process; pre-service teacher; student; formation; subject-subject educational relations.*